

ВИСВІТЛЕННЯ АРХЕОЛОГІЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У ЦЕНТРАЛЬНИХ НАУКОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Праця продовжує цикл публікацій з висвітлення археології Хмельницької області в науковій періодиці. Присвячена узагальненню інформації щодо висвітлення результатів археологічних досліджень на Хмельниччині в центральних часописах у галузі археології України періоду незалежності (до 2015 р. включно).

Ключові слова: Хмельницька область, Україна, періодичні видання, «Археологія», «Археологічні дослідження в Україні», «Археологічні відкриття в Україні».

Частина 1. Археологія Хмельниччини в журналі «Археологія»

З розпадом СРСР у журналі Інституту археології НАН України «Археологія», як і в радянський період, з'являлися публікації, що безпосередньо стосуються Хмельницької області. Розглянемо їх нижче.

Стаття Н. Б. Бурдо присвячена кременевій індустрії населення трипільської культури Середнього Подністров'я, значна кількість артефактів якої в 1960-1970-х рр. була отримана в ході роботи Середньодністровської експедиції, а тепер зберігається в наукових фондах Інституту археології НАНУ. У праці йдеться також про знахідки на об'єктах півдня Хмельниччини [4].

Під час рятівних археологічних робіт на місці утворення Дністровського водосховища у 1977-1984 рр. співробітник Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника Л. І. Кучугура досліджувала, у числі інших, старожитності в ур. Монастирисько біля с. Врублівці на Дністрі. На території її розкопу був виявлений знівельований курган скіфського періоду, його публікація була здійснена у часописі 1997 р. [14].

Експедиція Інституту археології АН УРСР під керівництвом М. П. Кучери у 1988-1990 рр. проводила дослідження (переважно розвідкового характеру) так званих «Траянових» валів Середнього Подністров'я на території Тернопільської, Чернівецької й Хмельницької областей. Унаслідок були картографовані окремі ділянки цих давніх оборонних ліній, в окремих місцях зроблені їх перерізи. Встановлений їх різнотипний характер і різний час побудови, про що інформувала публікація 1992 р. керівника експедиції [13].

У 1990-1991 рр. на чолі з співробітником Інституту археології АН УРСР Л. І. Виногородською були проведені дослідження з метою археологічної локалізації раніше відомої передусім за історичними джерелами Пилявецької битви 1648 р. між козацькими і польськими військами. Унаслідок дослідниці дійшла висновку про локалізацію битви між сучасними селами Кантівкою та Пилявою, на межі Старокостянтинівського і Старосинявського районів. Стаціонарно досліджувалися зруйновані залишки Пилявецького замку, там було знайдено археологічний матеріал починаючи з XIII ст. Стаття про результати досліджень на місці битви з'явилася в часописі в №1 за 1997 рік [5].

2000 р. співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею В. О. Самолюк розкопав у межах міста курган (№VIII, – загалом тут було виявлено і досліджено кілька груп курганів), котрому загрожувала руйнація кар'єром. З-поміж інших цей насип вирізнявся наявністю двох пар поховань і численним поховальним інвентарем. Отримані матеріали вивчалися фізичними, антропологічними та іншими методами, що дало змогу реконструювати багато аспектів минулого людності Погориння доби бронзи. Публікація матеріалів досліджень VIII Нетішинського кургану, залишеного носіями тшинецької культури XVI-XII ст. до н. е., була здійснена спільно С. С. Березанською, Т. Ю. Гошко та В. О. Самолюком [2].

З початку у 1997 р. стаціонарних робіт експедицією Кам'янець-Подільського педуніверситету на городищі XII-XIII ст. у с. Губин Старокостянтинівського району, до цього часу вже знайдено декілька речових скарбів. Публікації одного з них, 2001 р., що складався з двох гарнітурів жіночих прикрас (усього – 40 виробів), присвячена спільна стаття дослідників городища [6].

Починаючи з 2008 р. на одному з найдавніших ранньопалеолітичних місцезнаходжень в Україні (300-400 тисяч років тому), біля смт Меджибіж Летичівського району, працює об'єднана експедиція Інституту археології НАНУ та Київського національного університету ім. Т. Шевченка, за підтримки місцевого Державного історико-культурного заповідника. Місцезнаходження давно відоме спеціалістам, але досі вивчене недостатньо. Систематичні комплексні (археологічні, палеонтологічні, фауністичні тощо) його дослідження продемонстрували великий потенціал для з'ясування важливих питань давнього минулого не лише України, але й Європи загалом. Про це йдеться у статті «Меджибіж: нижньопалеолітична пам'ятка на схід від Карпат» [28]. У липні 2012 р. на базі Державного історико-культурного

заповідника «Межибіж» відбулися польовий семінар і конференція з дослідження цієї пам'ятки, про що є відповідне повідомлення в журналі [29].

У публікації Б. О. Моці та Ю. І. Толкачова оповідається про історичні події, пов'язані з фортецею в Меджибожі, історію її археологічних досліджень, висловлюються міркування про історичний розвиток оборонних споруд на її території [19].

Критичному аналізу поглядів О. А. Пламеницької щодо походження та розвитку скельної церковної архітектури басейну Дністра, а також історичної реконструкції Бакотського скельного монастиря, присвячена стаття П. О. Нечитайла [20].

Узагальненню результатів досліджень поховань і аналізу розвитку поховального обряду в давньоруського населення Середньодністровського Лівобережжя на матеріалах Хмельниччини присвячена стаття С. П. Маярчака [15]. Ще одна його стаття присвячена з'ясуванню питань, пов'язаних з розвитком літописних Пониззя та Бакоти [16].

В узагальнюючій праці О. Л. Позіховського й К. П. Бунятян про пам'ятки культури кулястих амфор у регіоні м. Острог Рівненської області, згадуються такі й поблизу м. Нетішин на території Хмельниччини [24, с. 62-65].

Рідкісній на території України знахідці фрагментів римського військового диплому 207 р. н. е. з околиць с. Зарічанка Чемеровецького району присвячена спільна стаття І. І. Іванчика, О. Г. Погорільця та Р. В. Саввова [9].

У публікації Т. О. Рудич оприлюднено результати вивчення антропологічного матеріалу з черняхівського могильника Лісові Гринівці на околиці м. Хмельницький (рятувальні розкопки Б. С. Строценка 2010 р.) [27].

Г. А. Козубовський у двох своїх статтях з проблематики середньовічної нумізматики зокрема використав інформацію О. Г. Погорільця про знахідки на Хмельниччині. Так, на поселенні XIV ст. біля с. Пільний Мукарів Дунаєвського району були знайдені срібні каблучки, обрізані празькі гроші Яна I Люксембурзького (2 екз.) та золотоординський пул з двоголовим орлом Узбека (1312-1342 рр.) [12, с. 76]. Для одного зі знайдених празьких грошей було проведено рентгеноспектральний флуоресцентний аналіз, що дало змогу уточнити його датування [11, с. 62]. Ще у трьох статтях «Археології» побіжно згадуються знахідки предметів кінської упряжі скіфського часу [1, с. 90-91; 17, с. 76; 18, с. 47], в одній – знахідки керамічних посудин городоцько-здовбицької культури [3, с. 23, 25], в одній – знахідки фібул празької культури [7, с. 96, 99], і ще в одній – знахідка вістря дротики цієї ж культури [21, с. 40-42] з території Хмельниччини.

До 65-, 70- та 75-річного ювілеїв корифея української археології І. С. Винокура, що реалізувався як учений і викладач передусім у роки праці на історичному факультеті в Кам'янці-Подільському, у журналі вийшли присвячені цим подіям повідомлення [8; 22; 23].

У 4 номері за 2013 рік вийшло дві рецензії на посмертну монографію дослідника з Хмельницького О. В. Глушка «Еволюція фортифікації на Правобережжі під впливом змін у тактиці облоги (XV-XVII ст.)» [25; 26]. Книга, по суті, являє собою блискуче захищену 2007 р. магістерську роботу Олексія, котру він планував розвинути в кандидатську дисертацію, вступивши до аспірантури. Та доля розпорядилася інакше: дуже здібний і перспективний дослідник 2008 р. відійшов у вічність унаслідок автокатастрофи, проживши короткі 23 роки.

Отже, у журналі «Археологія» періоду незалежної України виходили різнопланові (хронологічно, тематично й територіально) публікації, що безпосередньо стосуються Хмельницької області. Відносно немало їх базуються на матеріалах польових досліджень ще радянської епохи. Порівняно з радянським періодом спостерігається більше зацікавлення об'єктами й артефактами часів козацтва.

Список використаних джерел та літератури

1. Бандрівський М. С. Подільсько-Карпатський тип кінської упряжі VII ст. до Р. Х. / М. С. Бандрівський // Археологія. – 2005. – №4. – С. 90-93.
2. Березанська С. С. Колективне поховання тшинецької культури на р. Горинь / С. С. Березанська, Т. Ю. Гошко, В. О. Самолюк // Археологія. – 2004. – №1. – С. 111-125.
3. Бунятян К. П. Час формування городоцько-здовбицької культури / К. П. Бунятян // Археологія. – 2014. – №4. – С. 18-30.
4. Бурдо Н. Б. Кременева індустрія пам'яток трипільської культури на Середньому Дністрі (за матеріалами колекцій Наукових фондів із розвідок Середньодністровської експедиції 1964-1970 рр.) / Н. Б. Бурдо // Археологія. – 2008. – №4. – С. 3-8.

5. Виногородська Л. І. Історико-археологічні дослідження поблизу с. Пилява Хмельницької області (до локалізації місця Пилявецької битви) / Л. І. Виногородська // Археологія. – 1997. – №1. – С. 89-106.
6. Винокур І. С. Речовий скарб із літописного Губина / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, О. І. Журко, В. П. Мегей // Археологія. – 2003. – №1. – С. 54-65.
7. Володарець-Урбанович Я. В. Фібули V – першої половини VIII ст. з Полтавщини (знахідки від початку 2000-х років) / Я. В. Володарець-Урбанович // Археологія. – 2015. – №3. – С. 87-106.
8. До 70-річчя Іона Ізраїлевича Винокура // Археологія. – 2000. – №4. – С. 147-148.
9. Іванчик А. І. Новий римський військовий диплом із території України / А. І. Іванчик, О. Г. Погорілець, Р. В. Саввов // Археологія. – 2006. – №4. – С. 45-54.
10. Іон Ізраїлевич Винокур // Археологія. – 2006. – №4. – С. 109-110.
11. Козубовський Г. А. Празькі гроші XIV-XV ст. з археологічних пам'яток України / Г. А. Козубовський // Археологія. – 2010. – №4. – С. 60-69.
12. Козубовський Г. А. Дані нумізматики про торгівельні шляхи в Україні в середині XIV ст. / Г. А. Козубовський // Археологія. – 2012. – №3. – С. 75-82.
13. Кучера М. П. «Траянові» вали Середнього Подністров'я / М. А. Кучера // Археологія. – 1992. – №4. – С. 43-55.
14. Кучугура Л. І. Ранньоскіфський комплекс з кургану поблизу с. Врублівці в Подністров'ї / Л. І. Кучугура // Археологія. – 1995. – №2. – С. 131-135.
15. Маярчак С. П. Поховання і розвиток поховального обряду в давньоруського населення Лівобережжя Середнього Подністров'я / С. П. Маярчак // Археологія. – 2008. – №2. – С. 30-39.
16. Маярчак С. П. Літописні Бакота і Пониззя у Середньому Подністров'ї / С. П. Маярчак // Археологія. – 2009. – №2. – С. 23-33.
17. Могилов О. Д. Деталі кінського спорядження у пам'ятках Західноподільської групи скіфського часу / О. Д. Могилов // Археологія. – 2003. – №2. – С. 74-83.
18. Могилов О. Д. Про один із різновидів ранньоскіфських зооморфних вуздечкових прикрас / О. Д. Могилов, А. Ф. Гуцал // Археологія. – 2008. – №4. – С. 44-48.
19. Моця Б. О. Меджибізька фортеця / Б. О. Моця, Ю. І. Толкачов // Археологія. – 2000. – №3. – С. 72-83.
20. Нечитайло П. О. Погляд на початки християнської архітектури України (до концепції О.А. Пламеницької) / П. О. Нечитайло // Археологія. – 2006. – №3. – С. 87-94.
21. Панікарський А. В. Списи та дротики ранніх слов'ян: функціональна класифікація / А. В. Панікарський // Археологія. – 2015. – №1. – С. 39-50.
22. Петров М. Б. До ювілею І. С. Винокура // Археологія. – 1997. – №2. – С. 141-142.
23. Петров М. Б. Життя в науці та освіті / М. Б. Петров // Археологія. – 2006. – №2. – С. 105-107.
24. Позіховський О. Л. Пам'ятки культури кулястих амфор в околицях Острога / О. Л. Позіховська, К. П. Бунятян // Археологія. – 2012. – №2. – С. 54-67.
25. Панишко С. Д. Глушок О. В. Еволюція фортифікації на Правобережжі під впливом змін у тактиці облоги (XV-XVII ст.) [Рецензія] / С. Д. Панишко // Археологія. – 2013. – №4. – С. 134-135.
26. Пламеницька О. А. Глушок О. В. Еволюція фортифікації на Правобережжі під впливом змін у тактиці облоги (XV-XVII ст.) [Рецензія] / О. А. Пламеницька // Археологія. – 2013. – №4. – С. 131-133.
27. Рудич Т. О. Антропологічний матеріал з могильника Черняхівської культури Лісові Гринівці / Т. О. Рудич // Археологія. – 2014. – №3. – С. 79-91.
28. Степанчук В. М. Меджибіж: нижньопалеолітична пам'ятка на схід від Карпат / В. М. Степанчук С. М. Рижов, О. Г. Погорілець // Археологія. – 2012. – №4. – С. 5-13.
29. Степанчук В. М. Міжнародний польовий семінар і конференція з дослідження ранньопалеолітичної пам'ятки Меджибіж / В. М. Степанчук, Д. В. Кепін // Археологія. – 2014. – №1. – С. 134-137.

Частина 2. Археологія Хмельниччини в «АВУ» / «АДУ»

Часопис зі схожими назвами – «Археологічні дослідження на Україні», «Археологічні відкриття в Україні», «Археологічні дослідження в Україні» являє собою збірки з короткою інформацією про здійснені на території держави різними установами та організаціями археологічні дослідження. Видається Інститутом Археології НАН України. Частина випусків присвячена одному польовому сезону, частина – двом (є навіть трьом).

Починаючи з 1990 р. кілька археологічних експедицій на території Хмельниччини, передусім спрямованих на вивчення об'єктів з культурними нашаруваннями козацької епохи, очолювала співробітник ІА НАНУ Л. І. Виногородська. Так, у 1990 р. була проведена спільна з обласним краєзнавчим музеєм

експедиція на місці Пилявецької битви [3]. У 2001, 2002, 2005 рр. на замовлення місцевої влади проводилися розкопки в районі середньовічних монастиря і фортеці в м. Старокостянтинів [4–6]. 2010 р. дослідниця очолювала експедицію, що працювала на Північному бастионі Кам'янець-Подільського замку, про що є повідомлення на сторінках видання [7].

В. А. Захар'єв у 1990-х рр. очолював спільну експедицію Хмельницького обласного краєзнавчого музею і Дунаєвецької районної станції туристів-краєзнавців, котра досліджувала головно непогано збережені могильники давньоруського періоду в мікрореєоні с. Сокилець Дунаєвецького району. Стислі результати цих досліджень за 1993, 1994, 1996, 1997, 2000 рр. опубліковані у часопису [28–31; 33].

1992 р. у м. Полонному в рамках підготовки до святкування 1000-ліття міста на замовлення місцевої влади експедиція Кам'янець-Подільського педінституту під керівництвом І. С. Винокура здійснила невеликі стаціонарні дослідження двох середньовічних городищ, унаслідок чого виявлено давньоруський і пізньосередньовічний археологічний матеріал [8].

У 1996 р. біля с. Стуфчинці Хмельницького району при обстеженні траси нафтопроводу НПК «Південний» – Західна Україна працівниками Інституту археології НАНУ було виявлено, а вже наступного року частково стаціонарно досліджено поселення раннього залізного віку [14].

Повідомлення «Розкопки курганів тшинецької культури на р. Горинь» присвячене пам'яткам доби бронзи біля м. Нетішин. Роботи проводилися спільною експедицією Інституту археології НАНУ та Нетішинського краєзнавчого музею у 1998 р. [1].

Починаючи з 1997 р. на давньоруському городищі в с. Губин Старокостянтинівського району планово працювала експедиція Кам'янець-Подільського педуніверситету. Спочатку Губинська експедиція очолювалася І. С. Винокуром, а після його смерті у 2008 р. керівником експедиції став В. І. Якубовський. Крім власне городища, досліджувалася його периферія. У різних напрямках від городища виявлено та досліджено давньоруські могильник і залізоробну майстерню, трипільські й скіфського часу об'єкти тощо. Сумарні масштаби виконаних земляних робіт є дуже значними, як і отримані результати, що висвітлювалися в повідомленнях часопису [9–13; 70–74].

Значний вклад у вивчення епохи раннього залізного віку на Хмельниччині, передусім курганів передскіфського і ранньоскіфського періодів, зробила ще одна експедиція Кам'янець-Подільського університету, на чолі з А. Ф. Гуцалом. На сторінках «АВУ»/«АДУ» можна знайти повідомлення про результати розкопок цією експедицією курганів біля сіл: Шутнівці, Чабанівка, Теклівка, Колодіївка Кам'янець-Подільського району, Спасівка та Іванківці Городецького району [15–23].

В окремих повідомленнях часопису розповідається про здійснювані у Меджибізькій фортеці в 1999–2004 рр. розкопки експедицією під керівництвом працівника Обласного центру з охорони пам'яток історії, археології та мистецтва Київської області Ю. І. Толкачова. У ході розкопок, зокрема, були виявлені залишки давніх будівельних елементів початкового ядра замку та кладовище XIV–XVI ст. Антропологічний матеріал опрацьовувався співробітником ІА НАНУ Т. О. Рудич, результати його вивчення стисло висвітлено в трьох окремих публікаціях. З'ясовано, що для померлих був характерний високий зріст і міцна будова тіла, більшість з них належала до балтського антропологічного типу [50–52; 66–68]. Згодом археологічні роботи на території фортеці продовжилися [2].

У 2001 й 2003 рр. експедиція громадської організації «Меджибіж-2000» під керівництвом О. Г. Погорільця здійснила стаціонарні дослідження на пізньосередньовічному укріпленні бастейного типу «Замок Ракочі» неподалік Меджибожа. На думку дослідників цієї невеликої фортеці, вона водночас з оборонними виконувала функції митниці, була споруджена в першій половині XVI ст. й контролювала річкову переправу [25; 49].

Декілька повідомлень інформують про розкопки спільної експедиції кількох організацій та установ (головно Інституту археології НАНУ та Київського національного університету ім. Т. Шевченка, під загальним керівництвом В. М. Степанчука), що у 2008–2013 рр. здійснювали на Меджибізьких ранньопалеолітичних місцезнаходженнях. Учасники експедиції схиляються до думки, що їм вперше в Україні для території на схід від Карпат вдалося дослідити сліди перебування людини можливим віком в 1 млн років, а також найдавніші відомі в Україні вогнища [53–58].

2009 р. розвідкові археологічні роботи проводилися працівниками ІА НАНУ на виявлених співробітником Нетішинського краєзнавчого музею О. М. Романчуком середньо- і пізньопалеолітичних пунктах біля сіл Білотин і Комини Ізяславського району. Унаслідок шурфування на пункті Комини 1 було з'ясовано, що він являє собою залишки майстерні на виходах сировини [35].

В 2010 і 2012 рр. спільними зусиллями співробітників ІА НАНУ, ДІКЗ «Межибіж», гуртківців Міжнародного центру дитячо-юнацького туризму м. Києва та студентів-практикантів Уманського державного педуніверситету Меджибізькою експедицією під керівництвом Е. В. Овчинникова проводилися

розкопки на поселенні трипільської культури і давньоруського часу Русанівці 1 у Летицівському районі. Крім того, експедиція у 2010 р. здійснила розвідкові дослідження у мікрорегіоні Меджибожа – на багаточасаровому поселенні Меджибіж-Рибгосп і трипільському поселенні Меджибіж-Пристань [45–48].

У 2008-2013 рр. на території Хмельниччини активно здійснювалися археологічні розвідки працівниками Державного підприємства ОАСУ «Подільська археологія» (під керівництвом Б. С. Строцюня) [59; 60; 63]. Неподалік м. Хмельницький у 2010 р. відбулися рятівні розкопки могильника черняхівської культури [61; 62]. У 2011 р. біля с. Ілятка Старосинявського та Зайчики Волочиського районів здійснювалися невеликі рятівні розкопки виявлених поховань доби бронзи [34]. З 2012 р., з утворенням експедиції «Кам'янець», зазначеним підприємством ведуться стаціонарні роботи на території Старого міста у Кам'янці-Подільському [64; 65].

Низка повідомлень часопису стосувалися різноманітних розвідкових досліджень на території Хмельницької області, що дало змогу доповнити й уточнити її археологічну карту. Так, про розвідки 1991 р. і 1997 рр. у Дунаєвському й Новоушицькому районах інформували В. А. Захар'єв і Б. Т. Рідуш [27; 32]. Про обстеження 2007 р. у Шепетівському районі мікрорегіону давньоруського городища біля с. Городище, а також – у басейні р. Вовк розповідається у повідомленнях С. Ю. Демидко [24]. У 2009 р. він здійснив обстеження низки археологічних об'єктів біля кількох сіл у басейні р. Вовк у центральній частині області, про що також є відповідне повідомлення [26]. Численні обстеження археологічних об'єктів на Хмельниччині, передусім у своєму рідному Волочиському районі, проводив І. Р. Михальчишин, що відбито у декількох повідомленнях часопису за різні роки [37–43]. У 1992 і 1993 рр. Хмельницький загін рятувально-розвідувальної археологічної експедиції при Національному музеї історії України (на чолі з Л. І. Кучугурою) серед інших [36] обстежував багаточасарове поселення біля с. Шебутинці Новоушицького району. Знайдені на поселенні пізньотрипільські старожитності ввела в науковий обіг учасниця розвідки О. О. Якубенко [69]. Про розвідкові спелеоархеологічні роботи на Лівобережжі Дністра в 2002-2003 рр. розповідається у повідомленні П. О. Нечитайла, Р. В. Забашти і Б. Т. Рідуша [44].

Підсумуємо. Збірки «АВУ»/«АДУ» містять стислу інформацію про переважну більшість археологічних досліджень, проведених на території області. Щодо Хмельниччини, то більшість повідомлень про стаціонарні дослідження на її теренах присвячені вивченню об'єктів різних епох у мікрорегіоні селища Меджибіж Летицівського району, городища давньоруського часу в с. Губин Старокостянтинівського району, замку з прилеглою до нього територією у м. Старокостянтиніві, а також курганів раннього залізного віку у Кам'янець-Подільському і Городоцькому районах.

Список використаних джерел та літератури

1. Березанська С. С. Розкопки курганів тшинецької культури на р. Горинь / С. С. Березанська, Я. П. Гершкович, В. О. Самолюк // Археологічні відкриття в Україні (АВУ) 1997-1998 рр. – К.: ІА НАНУ, 1998. – С. 53-54.
2. Ветров В. С. Роботи історико-культурного заповідника «Межибіж» / В. С. Ветров, В. М. Степанчук, С. П. Кармазиненко // Археологічні дослідження в Україні (АДУ) 2015. – К.: ІА НАНУ, 2016. – С. 196-197.
3. Виногородська Л. І. Археологические исследования у с. Пилява Хмельницкой обл. / Л. І. Виногородська // АДУ у 1990 р. – К.: АН УРСР, Інститут археології, 1991. – Ч. 1. – С. 12-13.
4. Виногородська Л. І. Розвідувальні археологічні роботи у м. Старокостянтинів в 2001 році / Л. І. Виногородська // АВУ 2000-2001 рр. – К.: ІА НАНУ, 2002. – С. 105-108.
5. Виногородська Л. І. Археологічні дослідження у м. Старокостянтинів в 2002 році / Л. І. Виногородська // АВУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 68-71.
6. Виногородська Л. І. Археологічні дослідження у м. Старокостянтинів Хмельницької обл. в 2005 р. / Л. І. Виногородська // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 86-89.
7. Виногородська Л. І. Дослідження Північного бастіону Кам'янець-Подільського замку / Л. І. Виногородська, П. А. Болтанюк // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 62-63.
8. Винокур І. С. Археологічні дослідження в Полонному / І. С. Винокур, В. П. Мегей // АДУ 1992 р. – К.: ІА НАН України, 1993. – С. 33-34.
9. Винокур І. С. Дослідження літописного Губина / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, О. І. Журко, В. П. Мегей // АВУ 1997-1998 рр. – К.: ІА НАНУ, 1998. – С. 63-65.
10. Винокур І. С. Дослідження північної площадки літописного Губина / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, О. І. Журко, В. П. Мегей // АВУ 1999-2000 рр. – К.: ІА НАНУ, 2001. – С. 89-90.

11. Винокур І. С. Дослідження літописного Губина у 2001-2002 роках / І. С. Винокур, О. І. Журко, В. П. Мегей, В. І. Якубовський // АБУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 72-74.
12. Винокур І. С. Археологічні дослідження літописного Губина у 2004 р. / І. С. Винокур, О. І. Журко, В. П. Мегей, В. І. Якубовський // АДУ 2003-2004 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2005. – С. 86-87.
13. Винокур І. С. Про археологічні роботи 2006 р. у північній частині Губинського літописного городища / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, В. П. Мегей // АДУ 2005-2007 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2007. – С. 119-125.
14. Гершкович Я. П. Поселення ранньоскіфського часу Стуфчинці-9 на Поділлі / Я. П. Гершкович, С. М. Рижев // АБУ 1997-1998 рр. – К.: ІА НАНУ, 1998. – С. 13-14.
15. Гуцал А. Ф. Дослідження курганів скіфського часу у Середньому Подністров'ї / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей // АБУ 1997-1998 рр. – К.: ІА НАНУ, 1998. – С. 74-75.
16. Гуцал А. Ф. Розкопки курганів скіфського часу на Кам'яничині / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей // АБУ 1999-2000 рр. – К.: ІА НАНУ, 2001. – С. 17-18.
17. Гуцал А. Ф. Результати досліджень курганів скіфського часу біля с. Теклівка на Поділлі / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов // АБУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 90-92.
18. Гуцал А. Ф. Кургани ранньоскіфської доби біля села Колодіївка на середньому Дністрі / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов // АДУ 2003-2004 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2005. – С. 118-119.
19. Гуцал А. Ф. Розкопки курганів ранньоскіфської доби біля села Колодіївка у Середньому Подністров'ї / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле. – С. 157-159.
20. Гуцал А. Ф. Дослідження курганів ранньоскіфського часу в районі середньої течії р. Збруч / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей, О. Д. Могилов, О. Л. Баженов, П. А. Болтанюк // АДУ 2006-2007 рр. – К.: ІА НАНУ, Академперіодика, 2009. – С. 91-93.
21. Гуцал А. Ф. Дослідження курганної групи Спасівка-Іванківці у Позбруччі / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, О. Д. Могилов, П. А. Болтанюк // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАН України, 2010. – С. 101-103.
22. Гуцал А. Ф. Дослідження курганного некрополя Спасівка-Іванківці на Хмельниччині / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, О. Д. Могилов // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 93-94.
23. Гуцал А. Ф. Дослідження у Городоцькому р-ні на Хмельниччині / А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, О. Д. Могилов, П. А. Болтанюк // АДУ-2011. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 452-453.
24. Демидко С. Ю. Давньоруський «Ізяславський» мікрорегіон / С. Ю. Демидко // АДУ 2006-2007 рр. – К.: ІА НАНУ, Академперіодика, 2009. – С. 94-95.
25. Демидко С. Ю. Дослідження залишків пізньосередньовічного укріплення XVI ст. поблизу смт Меджибіж Летичівського району Хмельницької області / С. Ю. Демидко, О. Г. Погорілець, С. М. Стопенчук // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 8-10.
26. Демидко С. Ю. Результати обстеження басейну р. Вовк 2009 р. / С. Ю. Демидко // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАН України, 2010. – С. 116-117.
27. Захар'єв В. А. Нові археологічні об'єкти на території Дунаєвеччини / В. А. Захар'єв // АДУ 1991 року. – Луцьк: Надстир'я, 1993. – С. 34-35.
28. Захар'єв В. А. Дослідження на Дунаєвеччині / В. А. Захар'єв // АДУ 1992 р. – К.: ІА НАН України, 1993. – С. 64-65.
29. Захар'єв В. А. Нові матеріали з давньоруських могильників поблизу с. Сокілець на Поділлі / В. А. Захар'єв // АДУ 1993 р. – К.: ІА НАН України, 1997. – С. 58-60.
30. Захар'єв В. А. Третій сезон досліджень у Соکیلці / В. А. Захар'єв // АДУ 1994-1996 рр. – К.: ІА НАН України, ПРАЙМ, 2000. – С. 46.
31. Захар'єв В. А. П'ятий сезон досліджень у Соکیلці / В. А. Захар'єв // АДУ 1994-1996 рр. – К.: ІА НАН України, ПРАЙМ, 2000. – С. 46-47.
32. Захар'єв В. А. Археологічні та археоспелеологічні роботи у середній течії р. Ушиці на Поділлі / В. А. Захар'єв, Б. Т. Рідуш // АБУ 1997-1998 рр. – К.: ІА НАНУ, 1998. – С. 16.
33. Захар'єв В. А. Черговий етап дослідження Сокілецького давньоруського підплитового могильника XII-XIII ст. / В. А. Захар'єв // АБУ 2000-2001 рр. – К.: ІА НАНУ, 2002. – С. 126-127.
34. Захар'єв В. А. Поховання енеоліту-бронзи на Хмельниччині / В. А. Захар'єв, Б. С. Строцьк // АДУ-2011. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 454.

35. Кухарчук Ю. В. Розвідки в районі Хмельницької АЕС / Ю. В. Кухарчук, О. М. Романчук // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАНУ, 2010. – С. 255-258.
36. Кучугура Л. І. Розвідки на Вінниччині і Хмельниччині / Л. І. Кучугура // АДУ 1992 року. – К.: ІА НАН України, 1993. – С. 86-88.
37. Михальчишин І. Р. Розвідки у Волочиському районі Хмельницької області / І. Р. Михальчишин // АБУ 1998-1999 рр. – К.: ІА НАНУ, 1999. – С. 123-124.
38. Михальчишин І. Р. Розвідки у Волочиському районі Хмельницької області / І. Р. Михальчишин // АБУ 1999-2000 рр. – К.: ІА НАНУ, 2001. – С. 163-164.
39. Михальчишин І. Р. Розвідки в межиріччі верхів'їв Збруча і Південного Буга / І. Р. Михальчишин, О. В. Семенюк // АБУ 2000-2001 рр. – К.: ІА НАНУ, 2002. – С. 187-189.
40. Михальчишин І. Р. Пам'яткоохоронні археологічні розвідки у Волочиському р-ні / І. Р. Михальчишин // АБУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 186-187.
41. Михальчишин І. Р. Пам'яткоохоронні розвідки у Хмельницькій області / І. Р. Михальчишин // АБУ 2002-2003 рр. – К.: ІА НАН України; Шлях, 2004. – С. 224-225.
42. Михальчишин І. Р. Пам'яткоохоронні археологічні розвідки у Волочиському р-ні Хмельницької обл. / І. Р. Михальчишин // АДУ 2003-2004 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2005. – С. 222-224.
43. Михальчишин І. Р. Розвідки в межиріччі верхів'їв р. Південний Буг і Збруч у 2005 р. / І. Р. Михальчишин // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 284-285.
44. Нечитайло П. О. Спелеоархеологічні роботи на лівобережжі Дністра в 2002-2003 рр. / П. О. Нечитайло, Р. В. Забашта, Б. Т. Рідуш // АБУ 2002-2003 рр. – К.: ІА НАН України; Шлях, 2004. – С. 237-242.
45. Овчинников Е. В. Розкопки на трипільському поселенні Русанівці у Верхньому Побужжі / Е. В. Овчинников, О. Г. Погорілець // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 249-250.
46. Овчинников Е. В. Дослідження на пам'ятках в околицях Меджибожа / Е. В. Овчинников, О. Г. Погорілець, А. В. Панікарський // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 251-252.
47. Овчинников Е. В. Дослідження Меджибізької трипільської експедиції / Е. В. Овчинников, О. Г. Погорілець, А. В. Панікарський, Є. В. Пічкур // АДУ-2011. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 455-457.
48. Овчинников Е. В. Роботи Меджибізької трипільської експедиції / Е. В. Овчинников, О. Г. Погорілець, Є. В. Пічкур // АДУ-2012. – К.: ІА НАНУ, 2013. – С. 349-350.
49. Погорілець О. Г. Дослідження залишків укріплення періоду пізнього середньовіччя поблизу смт Меджибіж Летичівського району Хмельницької області / О. Г. Погорілець, С. М. Стопенчук // АБУ 2000-2001 рр. – К.: ІА НАНУ, 2002. – С. 216-219.
50. Рудич Т. О. Антропологічний матеріал з Меджибожа / Т. О. Рудич, Ю. І. Толкачов // АБУ 1999-2000 рр. – К.: ІА НАНУ, 2001. – С. 211-212.
51. Рудич Т. О. Антропологічні матеріали з Меджибожа / Т. О. Рудич, Ю. І. Толкачов // АБУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 245-246.
52. Рудич Т. О. Антропологічні матеріали з розкопок у Меджибожі / Т. О. Рудич, Ю. І. Толкачов // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 446-448.
53. Степанчук В. Н. Рекогносцировка местонахождения Меджибож в 2008-2009 гг. / Степанчук В. Н., С. Н. Рыжов // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАНУ, 2010. – С. 385-386.
54. Степанчук В. М. Розкопки на місцезнаходженні Меджибіж / В. М. Степанчук, С. М. Рижов // АДУ-2011. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 458-459.
55. Степанчук В. М. Дослідження нижньопалеолітичних місцезнаходжень біля смт Меджибіж / В. М. Степанчук, С. М. Рижов, О. Г. Погорілець // АДУ-2012. – К.: ІА НАНУ, 2013. – С. 350-352.
56. Степанчук В. М. Роботи Нижньопалеолітичної експедиції (НПЕ) / В. М. Степанчук, С. М. Рижов, П. О. Левчук, В. С. Ветров, М. Ямада, Й. Суда // АДУ 2013 р. – К.: ІА НАНУ, 2014. – С. 260-261.
57. Степанчук В. М. Дослідження нижньопалеолітичних місцезнаходжень біля смт Меджибіж / В. М. Степанчук, С. М. Рижов, Ж. М. Матвіїшина, С. П. Кармазиненко, О. Г. Погорілець // АДУ 2013 р. – К.: ІА НАНУ, 2014. – С. 261-262.
58. Степанчук В. М. Роботи Нижньопалеолітичної експедиції ІА НАН України / В. М. Степанчук, В. С. Ветров, С. П. Кармазиненко, О. Г. Погорілець // АДУ 2015. – К.: ІА НАНУ, 2016. – С. 197-198.
59. Строць Б. С. Дослідження на Поділлі у 2009 р. / Б. С. Строць // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАНУ, 2010. – С. 387-388.
60. Строць Б. С. Дослідження ДП ОАСУ «Подільська археологія» / Б. С. Строць // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 318.

61. Строцень Б. С. Рятувальні розкопки черняхівського могильника в с. Лісові Гринівці на Хмельниччині / Б. С. Строцень, С. Ю. Демидко // АДУ-2010. – К.; Полтава: ІА НАН України, 2011. – С. 319.
62. Строцень Б. С. Завершення дослідження черняхівського могильника у Лісових Гринівцях на Хмельниччині / Б. С. Строцень, С. Ю. Демидко, М. Б. Строцень // АДУ-2011. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 460.
63. Строцень Б. С. Дослідження ДП ОАСУ «Подільська археологія» на Хмельниччині / Б. С. Строцень // АДУ-2012. – К.: ІА НАНУ, 2013. – С. 352-353.
64. Строцень Б. С. Дослідження м. Кам'янець-Подільський / Б. С. Строцень, П. А. Болтанюк, А. Ф. Гуцал, В. А. Гуцал, В. П. Мегей // АДУ-2012. – К.: ІА НАНУ, 2013. – С. 354-355.
65. Строцень Б. С. Охоронні дослідження на території Кам'янця-Подільського / Б. С. Строцень, П. О. Нечитайло, І. О. Старенький, А. А. Кулішова // АДУ 2015. – К.: ІА НАНУ, 2016. – С. 198-200.
66. Толкачов Ю. І. Архітектурно-археологічні дослідження в Меджибожі 1999-2000 рр. / Ю. І. Толкачов, Б. О. Моця, Р. І. Радченко, С. М. Степанчук, С. Ю. Демідко // АБУ 1999-2000 рр. – К.: ІА НАНУ, 2001. – С. 58-60.
67. Толкачов Ю. І. Археологічні дослідження в Меджибожі 2000-2002 рр. / Ю. І. Толкачов, Б. О. Моця, Р. І. Радченко, С. В. Чакір, М. В. Пінчак // АБУ 2001-2002 рр. – К.: ІА НАНУ; Шлях, 2003. – С. 276-278.
68. Толкачов Ю. І. Археологічні дослідження в смт Меджибіж у 2003-2004 рр. / Ю. І. Толкачов // АДУ 2004-2005 рр. – К.: ІА НАН України; Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – С. 49-52.
69. Якубенко О. О. Нове пізньотрипільське поселення Шебутинці в Середньому Подністров'ї / О. О. Якубенко // АДУ 1994-1996 років. – К.: ІА НАН України, ПРАЙМ, 2000. – С. 185-188.
70. Якубовський В. І. Дослідження середньовічного м. Губин та його околиць у 2009 р. / В. І. Якубовський // АДУ 2009 р. – К.: ІА НАНУ, 2010. – С. 492-494.
71. Якубовський В. І. Основні результати розкопок на території середньовічного м. Губин і його округи в 2010-2011 рр. / В. І. Якубовський // АДУ 2011 р. – К.; Луцьк: ІА НАНУ, 2012. – С. 461-463.
72. Якубовський В. І. Розкопки Губинського городища / В. І. Якубовський // АДУ-2012. – К.: ІА НАНУ, 2013. – С. 355-357.
73. Якубовський В. І. Дослідження середньовічного м. Губина / В. І. Якубовський // АДУ 2013 р. – К.: ІА НАНУ, 2014. – С. 262-263.
74. Якубовський В. І. Дослідження літописного Губина та його округи / В. І. Якубовський, І. П. Русий, С. А. Тимків // АДУ 2014. – К.: ІА НАН України, Стародавній Світ, 2015. – С. 247-249.